

Niet veel verder worden we ingelicht over Johannes Brommert, die na de stranding van zijn huwelijk ging samenwonen met de uit Zuid-Afrika afkomstige Magdalena Kampfraath, met wie hij een zoon kreeg die hij ter ere van Lenin Wladimir noemde. Eind 1935 vertrokken ze naar Zuid-Afrika 'om daar een nieuw bestaan op te bouwen. Over hun leven daar viel niets te achterhalen.' Waarom kan een mens zo'n merkwaardig plezier in het lezen krijgen van dit soort teksten?

Deel 8 maakt nog eens duidelijk dat, met het voortschrijden van de delen, niet naar steeds mindere goden hoefde te worden uitgeweken. Zo zijn hier bijvoorbeeld stukken opgenomen over Anton de Kom, W. A. Bongers en J. Tinbergen, maar ook over Kees Croll, lange tijd de rechterhand van Domela Nieuwenhuis en Corry Tendeloo, het eerste feministische kamerlid van de PvdA. Maar ook hier weer zo nu en dan van die vrolijk stemmende zinnen, zoals deze over Nelis Kitsz: 'Onder invloed van de Russische Revolutie van 1917 bezigde Kitsz enige tijd krasse taal, maar hij was voor alles een praktische en nuchtere vakbondsman.' Kortom, een onmisbaar naslagwerk en een vreugde voor regenachtige dagen.

Piet de Rooy

G. Janssens, G. Maréchal, F. Scheelings, ed., *Door de archivistiek gestrikt. Liber amicorum prof. dr. Juul Verhelst* (Archiefinitiatie(f) IV; Brussel: VUB Press, 2000, 415 blz., ISBN 90 5487 258 6).

Dr. Verhelst (* 1932) is in de Vlaamse archiefwereld wat men noemt een gekend man, als historicus van opleiding en archivaris van professie. Een ideale combinatie! Zowel de geschiedschrijving als de archivistiek hebben van zijn grote kennis en organisatietalent geprofiteerd. Zijn bibliografie legt er amper getuigenis van af. Van 1983 tot 1988 was hij lid van de redactie van onze *BMGN*. Bij zijn afscheid als hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel, belast met de academische opleiding voor archivarissen, hebben zijn vakbroeders hem een *liber amicorum*, een zo langzamerhand obligaat afscheidscadeau voor universitaire 'medewerkers', aangeboden. Griet Maréchal presenteert 'Juul Verhelst, een bio-bibliografie' (17-32). Daarop volgen dertig bijdragen in alfabetische volgorde der amici, hetgeen een minimum aan samenhang waarborgt. Weliswaar hebben alle artikelen betrekking op de archivistiek maar de invalshoeken zijn toch wel zeer verschillend: over selectie en vernietiging, een beroepscode, archiefpolitiek, bedrijfs- en familiearchieven enz. Vrijwel alle bijdragen hebben betrekking op België; uitzonderingen zijn onder andere die van Bos-Rops over tachtig jaar archiefexamens in Nederland (67-82) en Ketelaar over Belgisch-Nederlandse innovatie op archiefgebied (157-164).

Zonder anderen tekort te willen doen signaleer ik hier omwille van de beperkte plaatsruimte slechts enkele bijdragen die mij bijzonder troffen. In twee ervan komt de persoonlijke noot goed uit de verf — vergeef de beeldspraak —, namelijk bij G. Asaert over 'Alfons Gielens (1877-1942), een vergeten archivaris.' (55-66) Deze conservator heeft zich aan het Rijksarchief te Antwerpen verdienstelijk gemaakt met het inventariseren van enkele belangrijke bestanden. Th. H. P. M. Thomassen behandelt in een kostelijk artikel 'De zwaan die zich zelf een adelaar vond' (315-338), over 'het ambtelijk leven van Johannes Andries de Zwaan (1799-1862), klerk en chartermeester aan het Rijksarchief in Den Haag.' (Omstreeks noot 25 ontsproten de noottekens in de tekst ten opzichte van de eindnoten.) Goed gedocumenteerd en met humor beschrijft Thomassen de carrière van een factotum dat zich onmisbaar maakte onder absente rijksarchivarissen als Van Wijn en De Jonge, maar die voor de 'nieuwe zakelijkheid' — naar

toenmalige maatstaven — van een Bakhuizen van den Brink moest wijken. Het is te hopen dat na de negentiende eeuw nu spoedig een kijkje achter de schermen van de vorige eeuw gegund zal worden — welk een verheffend schouwtoneel! Overdenkenswert en actueel is de beschouwing over gerechtelijke dossiers van E. Put 'In de zak? De archiefstatus van procesdossiers uit het Ancien Régime.' (187-196) Een prachtig stuk detective werk biedt J. Roegiers in zijn leerzame artikel 'Archiefbescheiden of bibliotheekmateriaal?' (197-216), waarin hij de herkomst van 'Het 'Fonds de Ram' in de Koninklijke Bibliotheek en het Algemeen Rijksarchief' te Brussel op ingenieuze wijze overtuigend ontrafelt. Een zeer belangrijke, actuele problematiek snijdt redacteur F. Scheelings aan in zijn degelijke bijdrage 'Hedendaagse wetenschapsarchieven aan de Vrije Universiteit Brussel: een status quaestionis.' (233-257) Hier gaat het immers om een voor de geschiedschrijving vitale materie: de goede bewaring van archieven van wetenschappelijke instituten, laboratoria, onderzoeksgroepen en -projecten. De ervaring leert helaas dat (para)universitaire instellingen vaak erg slordig met hun archieven omgaan. Scheelings doet enkele behartenswaardige aanbevelingen.

Tenslotte een paar algemene opmerkingen. Het valt op: ten eerste, dat deze nuttige bundel in Nederland zo weinig intekenaren heeft gevonden; behalve de drie Nederlandse contribuanten zelf tel ik er slechts vijf. Ten tweede dat de archiefgebruikers er zo weinig in aan bod komen. En ten derde dat aan een dikke bundel met bijdragen van auteurs wier professionele roeping het is toegangen te vervaardigen, een index ontbreekt.

A. H. Huussen jr.

MIDDELEEUWEN EN NIEUWE GESCHIEDENIS

Y. Bleyerveld, *Hoe bedriechlijk dat die vrouwen zijn. Vrouwenlisten in de beeldende kunst in de Nederlanden circa 1350-1650* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2000; Leiden: Primavera Pers, 2000, 320 blz., €33,80, ISBN 90 74310 60 5).

'Reeds van de vroegste tijden af heeft de populaire prent hare commentaren op de verhouding van man en vrouw geschreven; kan er dan ook gemeenzamer en lichter te begrijpen, ook dankbaarder onderwerp gevonden worden?' Zo luidt het commentaar van H. E. Grève bij een prent, opgenomen onder het kopje 'Zeden en gewoonten' in zijn historische prentenboek *De tijd van den Tachtigjarigen oorlog in beeld* (1908). De prent stelt de monsters Bigorne en Scherminckel voor, omringd door smekende, bange mannen en kijvende, boze vrouwen. Het monster Bigorne is kogelrond en wel doorvoed, want het leeft van mannen die goed zijn voor hun vrouw; het arme monster Scherminckel daarentegen is vel-over-been, want dat leeft van vrouwen die goed zijn voor hun man — een zeldzaamheid dus. Deze prent komt niet voor in het fraai uitgegeven proefschrift van Yvonne Bleyerveld, *Hoe bedriechlijk dat die vrouwen zijn*, waarschijnlijk omdat de prent niet zozeer de listen van vrouwen laat zien, als wel hun slechtheid in het algemeen. Toch zijn de woorden van Grève ten eerste van toepassing op Bleyervelds studie: de slachtoffers van die vrouwenlisten zijn immers qualitate qua mannen (en nooit andere vrouwen), en daarmee gaat haar studie dus over dat o zo herkenbare, fascinerende en dankbare onderwerp van de man-vrouwverhoudingen dat Grève bedoelt. We moeten de kunsthistorica Bleyerveld dankbaar zijn dat zij de moeite heeft genomen om een deel van deze interessante thematiek van de Nederlandse prentkunst eindelijk eens systematisch in kaart te brengen.